

Sofia Kotilainen

Kriisiajan urheiluviestintää: *Keski-Suomen Suojeluskuntalainen* -lehti sotavuosien urheilumedianana

Mitä suojeluskuntaurheilulle tapahtui sotavuosina

Tutkin artikkelissani, miten sotavuodet vaikuttivat suojeluskuntaväen urheiluharrastukseen Keski-Suomessa sekä sitä koskeneeseen uutisointiin suojeluskuntapiirin keskeisen tiedonvälityskanavan ja mielipidevaikuttajan, *Keski-Suomen Suojeluskuntalaisen* palstoilla. Pohdin, miten ja miksi *Keski-Suomen Suojeluskuntalaisen* urheilujournalistinen retoriikka ja julkaisupolitiikka muuttuivat rauhan aikaan verrattuna, kun sotavuosina siirryttiin kriisiin varautumisesta sen toteutumiseen. Tarkastelen siis sekä määrällistä että laadullista sisällönanalyysia yhdistäen, millaisia urheilun mediarepresentaatiot olivat muuttuneessa tilanteessa ja millaiset puhuntatavat niitä määrittivät. Tutkin paitsi eri urheilulajien myös sukupuolten näkökulmasta, millaiset ja keiden urheilusuoritukset ja kilpailut saivat lehdessä palstatilaa.

Kriisillä tarkoitan tässä artikkelissa paitsi kriisiaikaa, jonka sodan syytyminen tuotti urheilu-utisoinnille, myös sitä kriisiä tai poikkeus-tilannetta, jonka sotaan joutuminen ensin talvisodan ja sitten jatkosodan aikana suojeluskuntien urheilutoiminnalle paikallistasolla aiheutti. Toisaalta suojeluskuntien rauhanajan keskeinen toiminta-ajatus perustui kriisitilanteisiin varautumiseen myös fyysisen kunnon jatkuvan kehittämisen ja ylläpitämisen kautta, joten ne olivat harjoitelleet parin vuosikymmenen ajan juuri tällaisen tilanteen varalle. Paikallinen urheilutoiminta kuitenkin väistämättä lamaantui, kun jäsenistön enemmistö lähti rintamalle.

Suojeluskuntapiirin jäsenlehti on tässä artikkelissa määritelty urheilumediaksi, koska urheilu oli merkittävä osa suojeluskuntien alueellista ja paikallista toimintaa, ja suojeluskuntaurheilun suhteet muuhun alueelliseen urheilutoimintaan olivat usein läheiset 1920- ja 1930-luvulla. Suojeluskuntalaiset tekivät harjoitellessaan ja kilpaillessaan yhteistyötä paikallisten urheiluseurojen kanssa, ja suojeluskunnat järjestivät koko perheen urheilutapahtumia etenkin maaseudulla.¹ Jo suojeluskunnista vuonna 1918 annetun asetuksen ensimmäisessä pykälässä todettiin suojeluskuntien tarkoituksesta, että ne suomalaisten puolustuskuntoisuuden ja laillisen yhteiskuntajärjestyksen turvaamiseksi muun muassa ”edistävät voimistelua, urheilua ja kansalaisyhteisön kasvamista”.²

Urheilumedian ja erityisesti mediaurheilun kriittisessä tutkimuksessa on kuvattu representaation käsitteellä jonkin ilmiön tai aiheen (kuten sukupuolen tai nationalismin) esittämistä tai tulkintaa siihen liittyvästä todellisuudesta, sitä miten esimerkiksi lehden lukijoita puhutellaan ja miten heihin pyritään lehtiartikkelien välityksellä vaikuttamaan.³ Media muovaa urheilun ilmiöistä omaa todellisuuttaan, joka on sidoksissa kieleen sekä oman aikansa historialliseen ja kulttuuriseen kontekstiin. Media tuottaa aina tietystä näkökulmasta käyttämänsä ja valitsemansa kielen sekä esitystapojen avulla representaatioita, merkityksellistettyjä konstruktioita⁴, joihin 1900-luvun aikana on entistä voimakkaammin liitetty myös toisaalta visuaalista ja reaaliaikaista esittämistä, urheilun dramatisointia, ja toisaalta kaupallistamista tai tuotteistamista.⁵

Nämä representaatiot ja muut puhuntatavat ovat sisällönanalyysin kohteena tässä artikkelissa, kun pohdin, miten urheilua koskevat uutiset ja artikkelit esittävät suojeluskuntapiirin alueella sotavuosina har-

rastetun urheilun, millaisia mielikuvia tai tulkintoja maakunnan alueen urheilusta journalismin avulla siten pyrittiin luomaan ja miksi, ja mitä tarkoitusta urheiluartikkelit järjestölehdessä palvelivat. On lisäksi huomioitava, että toisen maailmansodan aikana suomalaista julkaisutoimintaa säätelivät paitsi sensuuri, myös se, että urheilustakin kirjoitettiin tietoisin vaikuttamisen ja jopa sotapropagandan näkökulmasta⁶.

Suojeluskuntaurheilu, joka sai runsaasti näkyvyyttä 1920–1940-luvun lehdistössä, oli oman aikansa keskeistä mediaurheilua. Muun Euroopan vanavedessä suomalainen urheilujournalismi alkoi voimistua varsinaisesti vasta 1900-luvun alkuvuosikymmeninä ja erityisesti 1920-luvulta lähtien, kun sanomalehdistö kiinnostui urheilu-uutisoinnista etenkin Tukholman 1912 ja lopulta Antwerpenin 1920 kesäolympialaisten jälkeen. Merkittävänä vaikuttimena oli se, että vuosisadan alussa urheilumenestys kytkettiin olennaiseksi osaksi maanpuolustuskykyä, itenäisyystaistelua ja kansallistunnetta.⁷ Etenkin 1920- ja 1930-lukujen suojeluskuntalehdistössä vaikuttavana näkökulmana ja toiminnan merkityksellistäjänä oli suojeluskuntaideologia, jossa maanpuolustus, nationalismi ja isänmaallisuus olivat keskeisiä urheilun taustavaikuttimia. Eräs *Keski-Suomen Suojeluskuntalaisen* tärkeimpiä rauhan ajan lukijaryhmiä olivat eittämättä urheilusta kiinnostuneet maakunnan asukkaat, koska lehti julkaisi varsin runsaasti urheiluun liittyviä artikkeleita.

***Keski-Suomen Suojeluskuntalainen* -lehti suojeluskuntapiirin äänenkannattajana**

Artikkelini keskeisimpänä aineistona toimivat *Keski-Suomen Suojeluskuntalaisen* julkaistut vuosikerrat. Vertaan lehden julkaisutoimintaa jossain määrin myös muihin maakunnallisiin urheilumedioihin. *Keski-Suomen Suojeluskuntalainen* -lehteä ei ole aiemmin tutkittu urheilumedianäkökulmasta, etenkin sotavuosien osalta.⁸ Olen käynyt *Keski-Suomen Suojeluskuntalaisen* kaikki ilmestyneet numerot läpi artikkeleittain tiheän luennan ja systemaattisen aineistolähtöisen sisällönanalyysin menetelmien avulla siitä näkökulmasta, miten lehti otti tehtäväkseen puolustaa urheilun asemaa alueellaan. Analysoin suojeluskuntapiirin jäsenlehden urheilujournalis-

tista sisältöä sekä määrällisestä että laadullisesta näkökulmasta.⁹ Ensinnäkin selvitän määrällisesti yleiskuvaa siitä, kuinka suuri osuus lehden artikkeleista käsitteli urheiluun liittyviä teemoja ja mistä näkökulmista urheilua tarkasteltiin, sekä miten artikkelit jakautuivat ajallisesti. Toiseksi keskityn määrälliseen yhdistettynä erityisesti laadulliseen sisällönanalyysiin, kun tarkastelen niitä representaatioiden ja urheilupuhuntojen kautta synnytettyjä tulkintoja ja merkityksiä¹⁰, joita sotavuosien suojeluskuntaurheilulle aiheuttamalle kriisille annettiin: missä sävyssä ja miksi urheilusta kirjoitettiin, mihin artikkeleilla haluttiin vaikuttaa ja millainen kuva suojeluskuntaurheilusta niiden kautta muodostuu.

Jyväskylän suojeluskuntapiiri perustettiin Jyväskylässä syksyllä 1918¹¹, mutta aluksi alueen tärkeimpänä suojeluskuntajulkaisuna toimi valtakunnallisen järjestön pää-äänenkannattaja *Suojeluskuntalaisen Lehti*.¹² Tammikuussa 1924 ilmestyneen ensimmäisen *Keski-Suomen Suojeluskuntalaisen* pääkirjoitus, joka oli otsikoitu urheilullisen vertauskuvallisesti ”Ladulle lähettäessä”, muistutti yhteisen lehden tarpeellisuudesta kaikille suojeluskuntatyöstä innostuneille sekä isänmaallisesti ajattelevalle suojeluskuntamieliselle yleisölle.¹³ Keski-Suomeen perustettiin samana vuonna myös uusi maakunnallinen sanomalehti, Kansallisen Kokoomuksen äänenkannattaja *Sisä-Suomi*, jatkamaan sanomalehti *Suomalaisen* perinteitä. Vuoteen 1944 saakka julkaistusta lehdestä¹⁴ tuli merkittävä suojeluskunta-aatteen ja urheilu-uutisten kanava Keski-Suomessa.¹⁵ Esimerkiksi tammikuun 31. päivänä 1928 etusivulla kirjoitettiin Jyväskylän pitäjän suojeluskunnan ampumahiihtokilpailuista ja suojeluskuntapiirin III alueen aluekilpailuista, samalla kun kerrottiin edellissunnuntaina Helsingissä Suomen ja Ruotsin välillä pelatusta jäähockey-kilpailusta.¹⁶

Samoin sanomalehti *Keski-suomalainen* uutisoi monipuolisesti maakunnan urheiluriennoista palstoillaan. Tammikuussa 1927 alueen suojeluskuntien edellissunnuntaina järjestetyistä hiihtokilpailuista kerrottiin, kuinka Pihlajavedellä oli nähty neljä Raiviota suksilla ja osanotto kilpailuihin oli ollut innokasta muuallakin. Samalla sivulla mainittiin, kuinka Hämeenlinnassa oli järjestetty voimakkaasta tuulesta huolimatta kansalliset luistinkilpailut, kuinka lumisade häiritsi eri paikkakunnilla pelattuja jääpallomestaruuden alkueräotteluita, Suomen Palloliiton lähestyvistä 20-vuotisjuhlista ja lisäksi nimimerkki Sijainen raportoi, kuinka kuopi-

olaisjoukkue Osmot oli samaisena sunnuntaina voittanut Jyväskylässä järjestetyn ystävyysjääpallo-ottelun Jyväskylän Palloilijoiden jäätyä pisteissä häviölle.¹⁷

Keski-Suomen Suojeluskuntalaista julkaistiin Jyväskylän suojeluskuntapiirissä¹⁸ vuosina 1924–1926 ja 1936–1942 paikallisosastojen kuukausittaisena jäsen- ja tiedotuslehtenä. Vuosina 1943–1944 (asemasotavaiheen päättymiseen saakka) ilmestyi uudella nimellä lehden seuraaja *Keski-Suomi kentällä ja kotona*. Sotavuosina lehden katsottiin olevan tärkeä yhdysside kotirintaman ja kenttäarmeijassa taistelleiden välillä¹⁹, minkä vuoksi sen ilmestymistä haluttiin jatkaa vielä vuonna 1943 eri nimellä. Lehden levikki jäi kaiken kaikkiaan verrattain pieneksi, ja jo vuoden 1926 alussa toimitus oli ollut huolissaan tilaajien ja toisaalta ilmoittajien riittävydestä.²⁰ Siten lehti kamppaili 1920-luvulta lähtien olemassaolostaan, mutta vasta sodan syttyminen vaikutti merkittävästi sen urheilu-uutisointiin.

Tätä tutkimusta varten olen lukenut läpi kaikki ilmestyneet lehtivuosisikerrat ja luokitellut kunkin artikkelin sen mukaan, mihin jutturyhmään kyseinen artikkeli sijoittuu, mitä urheilulajia se käsittelee ja keistä toimijoista kyseinen artikkeli kertoo. Määrälliseen tarkasteluun olen yhdistänyt laadullisen tarkastelun²¹ analysoimalla sotavuosina ilmestyneiden urheilujuttujen sisällöllisiä merkityksiä saadakseni selville, mitkä puhuntatavat olivat sotavuosina vallitsevia lehden sivuilla.

Olen lehtien sisältöä määrällisesti analysoidessani määritellyt havaintoyksiköksi sellaisen *Keski-Suomen Suojeluskuntalainen* -lehden yksittäisen artikkelin tai jutun, joka on otsikoitu omaksi jutukseen. Lisäksi kaksipalstaisena julkaistussa jäsenlehdessä julkaistiin toistuvasti omaksi kokonaisuudekseen taitettuna ilman erillistä pääotsikkoa myös valokuvia laajalla kuvatekstillä, lyhyitä ilmoituksia, kaskuja tai jopa runoja, ja nekin olen laskenut omiksi jutuikseen. Kaiken kaikkiaan aineistoni koostuu 12 vuosikerrasta ja 111:sta lehden numerosta, jotka ilmestyivät seuraavasti (taulukko 1):

Taulukko 1. *Keski-Suomen Suojeluskuntalainen* -lehden ilmestyminen vuosina 1924–1926 ja 1936–1944

Vuosi	Nroita	Sivuja/kk	Nroimatta/kk	Mainoss./kk	Sivuja yht.
1924	10	20,8	0,8	2,7	216
1925	12	26,8	1,1	2,3	214
1926	10	18,6	1,0	1,5	196
1936	11	20,4	2,7	2,7	254
1937	11	20,4	3,3	4,0	260
1938	11	29,7	3,2	3,8	272
1939	11	29,9	3,1	5,0	273
1940	11	18,6	2,2	5,3	229
1941	12	26,5	1,9	6,7	341
1942	6	21,0	2,0	4,9	138
1943	4	32,8	1,3	6,1	136
1944	2	24,0	1,0	8,3	50
YHT.	111	289,5	23,6	53,3	2579

Lehti ei ilmestynyt vuosina 1927–1935. Vuosina 1943–1944 lehti ilmestyi nimellä *Keski-Suomi kentällä ja kotona*. Kuukausittainen sivumäärä on kyseisenä vuonna ilmestyneiden numeroiden sivujen keskiarvo. Mainosten osuus sivumäärästä on ilmoitettu puolen sivun tarkkuudella. Yleensä numeroimattomilla sivuilla lehden alussa ja lopussa julkaistiin pelkästään mainosilmoituksia. Tämän lisäksi jonkin verran yksittäisiä mainoksia julkaistiin myös lehden sisäsivuilla, mutta niitä ei ole laskettu mukaan tähän tarkasteluun. Lähde: *Keski-Suomen Suojeluskuntalainen* 1924–1926, 1936–1942; *Keski-Suomi kentällä ja kotona* 1943–1944.

Lehden sivumäärä pysyi numeroittain tarkasteltuna melko vakaana, mutta vaihteli jonkin verran sen mukaan, paljonko lehti sai aineistoa julkaistavaksi avustajiltaan. Ennen jatkosotaa kesäisin julkaistiin yleensä heinä- ja elokuun kaksoisnumero. Jatkosodan vuosina lehden ilmestyminen harveni ja lopulta hiipui, vaikka julkaisutoimintaa pyrittiin pitämään yllä. Toisaalta lehden kokonaissivumäärä oli ollut kasvussa juuri ennen talvisotaa, mutta sotien aikana lehdelle ei riittänyt enää tarpeeksi avustajia. Vaikka ilmoitusmyynti vilkastui huomattavasti sotavuosina, se ei riittänyt pitämään lehden toimintaa käynnissä tai ainakaan syyt lehden ilmestymisen päättymiseen eivät olleet ainoastaan taloudellisia.²²

Keski-Suomen Suojeluskuntalaisessa oli kolme vakituiseksi katsottavaa osastoa²³, ei kuitenkaan säännöllisesti jokaisessa numerossa: ampumaja urheiluosaston lisäksi lottaosasto. Muita osastoja olivat esimerkiksi sotilaallinen ja lääkintäosasto. Lisäksi harjoitusohjelmat julkaistiin kuukausittain omassa osastossaan, tyypillisesti kunkin numeron lopussa. Vakiintuneempien osastojen lisäksi lehdessä julkaistiin pääkirjoituksia, yksittäisiä artikkeleita ajankohtaisista suojeluskuntatapahtumista, historiasta ja valistustoiminnasta, esittelyjä piirin alueen paikallisista suojeluskunnista ja niiden johtomiehistä, runoja ja kertomuksia (yleensä historiallisista seikkailuista), asehoito-ohjeita ja kirjasuosituksia sekä otteita piiripäällikön päiväkäskyistä. Lehden alku- ja loppusivuilla (1930-luvulta lähtien tyypillisesti numeroimattomia) julkaistiin myös mainosilmoituksia. Lehdessä ilmoittivat monet merkittävät keskisuomalaiset yritykset, kuten Keskisuomalaisen kirjapaino, sanomalehti *Sisä-Suomi*, K. J. Gummerus sekä Weilin & Göös. Urheilua tarkastelleita artikkeleita julkaistiin lehden kaikissa osastoissa, ei pelkästään urheiluosastossa. Osastojako ei muutenkaan ollut säännönmukainen tai sitova, vaan lehdessä julkaistiin myös mihinkään osastoon kuulumatonta aineistoa.²⁴

Lehden vastaavana (pää)toimittajana toimi 1920-luvulta lähtien Jyväskylän suojeluskuntapiirin valistusohjaaja.²⁵ Sitten *Keski-Suomi kentällä ja kotona* -lehden päätoimittajana toimi valistusupseeri luutnantti K. Sorjonen.²⁶ Suojeluskuntapiirin julkaisuun ei painettu sen ilmestymisvuosina kovinkaan tarkasti tietoja toimituskunnasta, mutta koska toimitus toistuvasti pyysi artikkeleita piirin alueelta, oletettavaa on, että kirjoittajat olivat suurelta osin avustajia, paikallisten suojeluskuntien tai suojeluskuntapiirin keskeisiä toimijoita sekä urheilun ja suojeluskuntatoiminnan harrastajia. 1930-luvun lehtiin pääkirjoituksen laati yleensä papiston edustaja.²⁷ Sinänsä urheilun harrastajiin tukeutuminen oli hyvin tavallista aikakauden lehdistössä. Varhaiset urheilutoimittajat olivat usein itsekin urheilun harrastajia, kilpailijoita tai järjestömiehiä tai molempia. Toimittajan ammatillista osaamista tai journalistista koulutusta tärkeämpää rekrytointitilanteissa oli pitkään se, että miehellä (joita toimittajat yleensä olivat) oli urheiluliikkeen sisältä tulevana vankka asiantuntemus urheilusta. Tästä syystä urheilujournalistien työn perusperiaatteeksi tuli myös miltei kritiikitön lähestymistapa urheilun puolesta puhumiseen. Urheilua pidettiin lähtökohtaisesti positiivisena ilmiönä,

koska se liitettiin voimakkaasti kansallisiin tavoitteisiin, itsenäisyystais-
teluun ja maanpuolustukseen.²⁸ Siten suojeluskuntapiirin julkaisussa kir-
joitettiin jo lähtökohtaisesti hyvin myönteiseen sävyyn kaikesta urhei-
luun liittyvästä, mikä ei voinut olla vaikuttamatta myöskään sotavuosien
urheilu-uutisointiin.

Sota-ajan keskisuomalaisittain tärkeimmät urheilulajit

Jo koko vuoden 1939 ajan Euroopan suurvaltapoliittinen ilmapiiri oli ollut kiristymään päin, mutta *Keski-Suomen Suojeluskuntalaisen* sivuilla tämä alkoi näkyä varsinaisesti vasta 10. lokakuuta käynnistyneen ylimääräisen kertausharjoituksen myötä. Se merkitsi käytännössä armeijan reservin liikekannallepanoa. Siinä missä toisen maailmansodan syttyessä syyskuun numeron kantta koristi vielä kesäinen yhteiskuva Keuruun uimalaitoksen vihkiäisjuhlasta, oli marraskuun numeron kannessa kuva ryhdikkäistä kertausharjoitusjoukoista järjestäytyneinä iltahartauteen.²⁹

Tavanomaisen, usein papiston laatiman hengellissävytteisen pääkirjoituksen tilalla julkaistiin marraskuussa J. L. Runebergin alun perin kirjoittaman isänmaallisen virren Sun kätes, Herra, voimakkaan säkeistöt, mikä sisälsi runsaasti paikallista symboliikkaa. Suojeluskuntalaisessa historiakuvastossa viitattiin 1920- ja 1930-luvulla toistuvasti Suomen sodan 1808–1809 aikaisiin sankaritekoihin ja Runebergin Vänrikki Stoolin tapahtumiin. Esimerkiksi pohjoisessa Keski-Suomessa Suomen sodan tapahtumia Karstulan ja Kyyjärven alueella muistettiin säännöllisesti osana alueen suojeluskuntien valistustoimintaa. Runeberg taas oli nuoruudessaan asunut Saarijärvellä toimiessaan siellä kotiopettajana, ja Saarijärven Paavon myötä kirjoittanut seutukunnan osaksi runouttaan. Bevara, Gud, vårt fosterland oli edellisvuonna saanut uuden käännöksen vuonna 1939 käyttöön otettuun uuteen virsikirjaan. Virren suomennoksen laati Kivijärven kirkkoherra Väinö Havas, joka oli jo ennen talvisotaa osallistunut vuoden 1918 sotaan, heimosotiin Virossa ja Aunuksessa, ja oli aktiivinen suojeluskuntalainen.³⁰ Talvisodan kuukausina lehdessä ei julkaistu urheiluun liittyneitä artikkeleita, mikä osoittaa sodan syttymisen ja sotaponnistelujen vaatineen huomiota niin, ettei urheilutapahtumien järjestämiseen tai niistä raportoimiseen yksinkertaisesti jäänyt

resursseja. Rauhan tultua ja jatkosodan asemasotavuosina urheilulla sen sijaan oli sijansa lehdessä.³¹

Urheilutoiminta alkoi useissa suojeluskunnissa jo keväällä 1919. Saman vuoden lopulla perustettiin erityinen urheilukomitea suuntamaan järjestön oman urheilutyön ohjelmaa. Toiminnan yleiseksi periaatteeksi vakiintui, että jokaisen suojeluskuntalaisen haluttiin olevan myös suojeluskuntaurheilija. Pihtiputaan kirkkoherran poika, urheiluvaikuttaja Lauri Pihkala määritteli Suomen itsenäistyessä urheilun alkuperältään muinaisaikojen taisteluharjoitukseksi ja kuvasi sotaa ja urheilua kaksoisveljeksiksi. Hänen ajatuksensa tulivat vaikuttamaan voimakkaasti siihen, miten suojeluskuntajärjestö suhtautui urheiluun osana omaa harjoitusohjelmaansa. Talvilajeista tärkeimmiksi vakiintuivat hiihto ja ampuhiihto, ja kesällä suosittiin pesäpalloa Pihkalan 1920-luvun alussa viitoittamalla tavalla. Hiihdossa kilpailtiin etenkin niin kutsutuissa prosenttihiihdoissa, joiden tavoitteena oli, että mahdollisimman suuri osa suojeluskunnan jäsenistöstä osallistuisi niihin ja osallistumisprosentti ratkaisi suojeluskunnan sijoituksen piirinsä paikallisyhdistysten joukossa. Yleisurheilulajeissa kilpailtiin kolmiottelussa, joka sisälsi kaksi kenttälajia sekä 100 metrin juoksun, 4 x 100 metrin viestin ynnä 1500 tai 3000 metrin juoksun. Pian kolmiottelu muuttui viisiotteluksi, jossa 100 ja 1500 metrin juoksun lisäksi kilpailtiin kolmessa kenttälajissa. Näiden lajien välitön yhteys järjestön sotilaalliseen koulutukseen takasi niille merkittävän sijan suojeluskuntien urheiluohjelmassa. Lisäksi harrastettiin esimerkiksi uintia, pyöräilyä, soutua, suunnistusta ja voimistelua.³²

Sodan aikana suojeluskuntien muuttuneet ja lisääntyneet tehtävät ja toisaalta kouluttajiksi soveltuneiden henkilöiden puuttuminen miesten ollessa rintamalla merkitsivät suojeluskuntapiirien koulutustoiminnan keskeytymistä lähes täysin. Lisäksi kotirintamalla tarvittiin kaikki käytössä olleet voimavarat eikä koulutukseen osallistumiseen olisi ollut aikaakaan.³³ Talvisodan jälkeen suojeluskuntien koulutus- ja kilpailutoiminta pyrittiin käynnistämään mahdollisimman pian, mutta *Keski-Suomen Suojeluskuntalaisessa* julkaistiin vasta syksyllä 1940 ensimmäiset harjoitusohjelmat, eivätkä ne olleet läheskään yhtä tiiviitä kuin ennen sotaa.³⁴

Jatkosodan kuukausina *Keski-Suomen Suojeluskuntalaisessa* ilmestyi hyvin vähän urheiluun liittyneitä uutisia. Siinä missä rauhan aikana vuonna 1936 lehdessä oli julkaistu kaikkiaan 70 urheilua käsitellyttä juttua,

mikä vastasi 38 prosenttia kaikista lehden jutuista, niin välirauhan aikana huhtikuusta 1940 toukokuuhun 1941 mennessä niitä oli julkaistu yhteensä 47 eli vain 14 prosenttia kaikista julkaistuista jutuista. Jatkosodan aikana urheilusta kirjoitettiin 32 jutussa, mikä käsitti noin 5,5 prosenttia kaikista julkaistuista jutuista.³⁵ Näin ollen urheilu-uutisten määrä *Keski-Suomen Suojeluskuntalainen* -lehdessä romahti sotavuosina, ja maakunnan keskeisenä urheilumedianana se oli sotavuosina kriisissä, kun poikkeusaikoina uutisoitavaa ei riittänyt samalla tavalla kuin rauhan aikoina.

Alueen sanomalehdistöön verrattuna *Keski-Suomen Suojeluskuntalaisen* artikkeleista varsin suuri osa käsitteli urheilua koko sen ilmestymisajankana. Maakunnan urheilun äänitorvina tunnetuista lehdistä esimerkiksi *Keskisuomalaisessa* vuonna 1920 julkaistuista jutuista noin 2,5 prosenttia käsitteli urheilua, vuonna 1930 enimmillään 5,2 prosenttia ja vuonna 1940 vain 2,8 prosenttia. Sisä-Suomi kirjoitti urheilusta vielä useammin, sillä vuonna 1930 sen jutuista noin 5,8 prosenttia koski urheilua ja vuonna 1940 enää 3,9 prosenttia. Jyväskylässä ilmestynyt sosiaalidemokraattinen sanomalehti *Työn Voima* (alkujaan *Sorretun Voima*) uutisoi urheilusta huomattavasti vähemmän: vuonna 1920 noin prosentti ja 1930-luvulta lähtien noin 2 prosenttia sen jutuista tarkasteli urheilua.³⁶

Urheilua pidettiin suojeluskuntajärjestön piirissä ensisijaisesti taistelukoulutukseen valmistavana sotilaallisena toimintana. Kilpailujen avulla voitiin kartoittaa suojeluskuntalaisten taistelutaitojen ja -kyvyn mahdollisia heikkouksia, joihin sitten voitiin vaikuttaa esimerkiksi koulutuksen avulla. Siksi suosittiin erityisesti sellaisia kilpailulajeja, joista olisi hyötyä sodassa ja taisteluissa, ja suojeluskuntalaisia haluttiin kannustaa näiden lajien harjoitteluun koulutustilaisuuksien ulkopuolellakin. Tästä syystä vuonna 1934 aluejärjestelmään siirryttäessä uudistettiin järjestön kuntoisuusmerkkimääräykset ja järjestettiin jäsenistölle sotilaskilpailut. Tärkeimpiä suojeluskuntalaisten urheilumuotoja olivat hiihto- ja yleisurheilulajit. Lisäksi välttämättöminä urheilulajeina pidettiin pesäpalloa, voimistelua ja merisuojeluskunnissa soutua. Suojeluskuntalaiset harrasivat ammuntaa kilpalajina osana sotilaskoulutusta. Huolimatta taistelukoulutuksellisista tavoitteista suojeluskuntajärjestön liikuntakasvatus noudatti 1920-luvulla pääasiassa siviiliurheilun ja -liikuntakasvatuksen muotoja. 1930-luvulla liikuntakasvatus kytkettiin aiempaa tiiviimmin

osaksi sotilaallista kasvatusta siten, että harjoittelu ja kilpasuoritus edellyttivät usein sotilastaitojen hallintaa.³⁷

Esimerkiksi vuonna 1936 *Keski-Suomen Suojeluskuntalaisessa* saivat eniten palstatilaa ammunta, hiihto sekä hiihtoammunta ja sotilasottele. Myös mäenlasku (mäkihyppy) ja suunnistus kuuluivat tärkeimpien suojeluskuntaurheilulajien joukkoon. Jonkin verran lehden huomiota ansaitsivat myös (murtomaa)juoksu, pesäpallo, voimistelu sekä yleisurheilulajeista koostuneet kolmi- ja viisiottelu. Jo 1920-luvulla lehdessä saivat yksittäisiä mainintoja myös pyöräily, luistelu, jalkapalloilu ja jopa lentäminen³⁸. Urheilukilpailuista uutisoitiin vuonna 1936 puolet useammin kuin harjoituksista, mutta kilpailu-uutiset koostuivat suurimmaksi osaksi tuloluettelosta tai kilpailusäännöistä. Myös harjoitusohjelmat toistuivat hyvin luettelomaisina. Silti toisinaan julkaistiin myös yksityiskohtaisia valmennusohjeita jonkin lajin harjoittelua varten.³⁹ Varhainen urheilujournalismi oli usein kaavamaisista jo siitä syystä, että raportoitiin säännöistä ja konkreettisista kilpailutapahtumista sekä niiden tuloksista.⁴⁰ Suojeluskuntaurheilusta kirjoitettiin Keski-Suomessa sotavuosina yhä edelleen kilpailujen tuloslistoja, kuukausittaisia harjoitusohjelmia (jotka olivat sotilaallisen lyhyttä kieltä ja luettelomaisia) sekä kilpailusääntöjä tai muita harjoitusohjeita julkaisten. Varsinainen analyttinen lähestymistapa urheilun merkitykseen ja toiminnan tavoitteisiin jäi määrittämisestä vähemmälle, mutta toisaalta kaiken urheilutoiminnan tavoitteet rakentuivat lähtökohtaisesti järjestön ydinarvojen varaan.⁴¹

Ammunta oli merkittävä laji keskisuomalaisille suojeluskuntalaisille. Mahdollisuudet harrastaa ammuntaa olivat Suomessa olleet heikot sen jälkeen, kun sotaväki oli lakkautettu vuonna 1905. Oikeutta aseiden hallussapitoon oli rajoitettu erittäin tarkasti. Itsenäisen Suomen sotaväessä ampumakoulutus jäi lyhyen varusmiespalvelusajan vuoksi aluksi muun koulutuksen varjoon. Aseista ja pätevistä ampumakouluttajista oli pulaa. Suojeluskuntajärjestö pyrki parantamaan tilannetta ottamalla ampumatoiminnan keskeiseksi osaksi harjoitteluaan, ja näin saatiin myös houkuteltua uusia jäseniä mukaan toimintaan.⁴² 1920- ja 1930-luvulla ampumaharrastus oli kehittynyt Keski-Suomessakin lupaavasti, ja esimerkiksi suojeluskuntapiirin jäsenlehdessä kirjoitettiin säännöllisesti alueen suojeluskuntien ampumatoiminnan edellisvuosien kehityksestä.⁴³

Keski-Suomen Suojeluskuntalainen korosti teksteissään maanpuolustus-taitojen merkitystä ja peräänkuulutti jäsentensä valmiutta ylläpitää paitsi fyysistä kuntoaan myös muita taistelutaitoja jatkuvan harjoittelun kaut-ta. Kapteeni Aro totesi *Keski-Suomen Suojeluskuntalaisen* palstoilla tammi-kuussa 1941 epävarmassa maailmanpoliittisessa tilanteessa:

”Uusi toimintavuosi on alkamassa. Se on antava edelleenkin run-saasti tehtäviä jokaiselle maanpuolustajalle. Kokemus on meille antanut kalliisti maksettuja opetuksia ja opetukset on käytettävä hyväksi niin tarkoin kuin mahdollista. Kokemus osoitti kuinka ensiarvoisen tärkeä taito on ampumataito. Tämä taito on opittavissa vain säännöllisellä ja uutteralla harjoittelulla. Jokaisen on itsensä huolehdittava oman ampu-mataitonsa kehittämistä. Huolehdittava ainakin sikäli, että käy niissä tilaisuuksissa, joissa ampumataidon ensi alkeet opetetaan ja että sitten näiden opetusten perusteella itse harjoittaa itsestään ampujan.”⁴⁴

Kirjoittaja viittasi saaduilla opetuksilla ammuntataitojen maanpuo-lustukselliseen merkitykseen. Lainauksesta kävi ilmi oma-aloitteisen harjoittelun merkitys. Pelkkä suojeluskunnan harjoitukseen osallistu-minen ei riittänyt hyvän ampumataidon saavuttamiseen, vaan sitä tu-li ylläpitää säännöllisen harjoittelun avulla itsenäisesti myös vastaisen varalle. Artikkelin sanontatavat korostivat kunkin yksilön sitkeyden ja puolustustahdon ratkaisevaa merkitystä mahdollisessa taistelutilantees-sa, koska talvisota oli osoittanut, kuinka yksin Suomen puolustajat olivat tositilanteessa.

Keski-Suomen ylivoimaisesti merkittävin urheilulaji oli etenkin kil-pailuissa saavutetun menestyksen näkökulmasta hiihto. Kaikkiaan Suo-messa oli 1930-luvun lopulla yli 650 suojeluskuntaa ja niissä yhteensä noin 5 000 kyläosastoa. Kilpailutoiminnassa ylivoimaisesti eniten osan-ottajia keräsivät murtomaahiihtokilpailut, joihin esimerkiksi vuonna 1937 osallistui koko maassa yli 84 000 suojeluskuntalaista. Kilpailua kohden osanottajia oli 23. Toiseksi suosituin laji oli ampumahiihto, jossa kilpaili samana vuonna hieman yli 17 000 suojeluskuntalaista.⁴⁵

Hiihdolla oli Keski-Suomessa pitkät perinteet. Maaseudulla hiihto oli yleinen kulkemisen muoto, mutta Jyväskylässä ei niin suosittu aurattujen maanteiden ja katujen vuoksi. Hiihtokilpailujen järjestämisestä on kirjal-lisia tietoja ainakin 1880-luvulta lähtien, jolloin etenkin *Keski-Suomi* -lehti uutisoi tulevista kilpailuista antaen ”sporttimiehille” ohjeita kilpailuihin

valmistautumiseen ja raportoi myös kilpailujen tuloksista. Vuosisadan lopulla ja vielä pitkälti 1900-luvun alkuvuosinakin hiihtokilpailut järjestettiin järvien jäillä. Jyväskylässä vuosisadan vaihteen kilpailuihin liittyi myös mäenlasku. 1900-luvun alkuvuosikymmeninä perustettu SVUL:n Jyväskylän piiri kokosi 1910-luvulla toimintaansa mukaan maaseudulle perustettuja uusia urheiluseuroja, ja 1912 Keski-Suomen urheilutoiminta järjestäytyi SVUL:n piirikunnaksi, jonka nimi muuttui 1915 Keski-Suomen piiriksi. Samalla vuosikymmenellä hiihdosta tuli keskisuomalaisten merkittävin urheilulaji. Vuonna 1914 Jyväskylässä järjestettiin ensimmäiset SM-hiihdot, jotka oli siihen saakka järjestetty Etelä- tai Itä-Suomessa. Vuodesta 1917 alkoi aina 1930-luvun alkuun kestänyt keskisuomalaishiihtäjien menestyskausi, jolloin esimerkiksi Anton Collin, Manne Vuorinen, Adiel Paananen ja Matti Raivio suoriutuivat kansainvälisissä ja kansallisissa kisoissa erinomaisesti. Naishiihtäjistä menestyi etenkin Elsa Kumpulainen (sittemmin Leppänen), joka voitti 1921–1922 suomenmestaruuden ja jäi seuraavana vuonna hopealle kaaduttuaan maali-viivan läheisyydessä. Esimerkiksi Matti Raivio ja Manne Vuorinen onnistuivat 1920-luvulla myös suojeluskuntajärjestön mestaruuskilpailujen 20 kilometrin hiihdossa sijoittuen kärkisijoille useampana vuonna.⁴⁶ Aiempien sukupolvien kilpailumenestys toimi velvoittavana esimerkkinä sotavuosien suojeluskuntahiihtäjille, ja hiihto säilytti edelleen asemansa tärkeimpänä urheiluharrastuksena piirin suojeluskunnissa.

Kilvoittelua kotirintamalla ja siellä jossakin

Jatkosodan vuosina rintamalla olleiden suojeluskuntalaisten urheiluharrastus virisi uudelleen, ja etenkin asemasodan aikana keväästä 1942 kevääseen 1944 saakka järjestettiin rintamalla urheilukilpailuja, kuten Kannaksen poikkihiihto. Osallistujamäärissä mitattuna hiihto muodostui myös kenttäarmeijan keskuudessa suosituimmaksi urheilulajiksi, ja sillä oli ollut esimerkiksi talvisodan aikana merkittävä sotilaallinen merkitys partio- ja sissitoiminnassa Laatokan pohjoispuolisilla rintamaloikoilla. Muutkin perinteiset suojeluskuntalajit, kuten ammunta, suunnistus, voimistelu ja pesäpallo olivat suosittuja, mutta niiden lisäksi myös

esimerkiksi painia, nyrkkeilyä sekä jalkapallon, koripallon, lentopallon, jääkiekon ja jääpallon pelaamista pyrittiin edistämään rintamaoloissa. Jatkosodan aikainen rintamaurheilu luokiteltiin aluksi osaksi valistus- ja viihdytystoimintaa, mutta kesällä 1942 Päämajan koulutusosastoon perustettiin erityinen Liikuntakasvatustoimisto edistämään suunnitelmallisesti urheilua rintamaoloissa. Urheilun uskottiin myös nostattavan mielialoja ja torjuvan jatkosodan hyökkäysvaiheen lopulla ilmennyttä väsymystä. Määrätietoisesti johdettuna liikuntakasvatuksen katsottiin kohentavan sekä sotilaan fyysisistä että henkistä kuntoa.⁴⁷

Esimerkiksi maaliskuussa 1942 *Keski-Suomen Suojeluskuntalaisessa* raportoitiin rintamaurheilusta seuraavasti: ”Keskisuomalaiset ladulla ’josakin’. Eräs sotatoimiyhtymä järjesti 7. 3. 42 talviurheilupäivän, jonka ohjelmassa oli ampumahiihto sekä upseerien pistooliampumahiihto. Kilpailtiin sekä mieskohtaisesti että joukkueiden kesken. Yleisen sarjan joukkuekilpailussa peri voiton pirkka-hämäläisten ryhmä keskisuomalaisten ollessa hyvänä kakkosena ja viestimiesten joukkojen sijoituessa kolmannelle sijalle.”⁴⁸ Syksyllä 1943 lehti puolestaan julkaisi kuvamateriaalia kesällä rintamaolosuhteissa järjestetyistä kilpailuista. Kuvien yhteydessä todettiin muun muassa: ”1,500 m piti juosta useassa erässä, ’radalle’ kun ei kerrallaan sopinut monta miestä.”⁴⁹ Lisäksi keskisuomalaiset osallistuivat rintamalla esimerkiksi murtomaahiihto- ja ampumakilpailuihin sekä kilpailivat suunnistuksessa ja kenttäurheilussa.⁵⁰ Merkittävä osa lehden urheilu-uutisista koski rauhan aikana juuri urheilukilpailuja, ja jatkosodan vuosinakin kilpailuista uutisoitiin, koska niiden avulla voitiin mittauttaa joukkojen fyysisen kunnan tilaa ja kilpailut toimivat samalla virkistyskeinänä ja mielialan kohottajana rintamajoukoille.

Tärkeä osa suojeluskuntien liikuntakasvatusta oli poikatyön eli suojeluskuntien poikaosastojen urheilutoiminta. Nämä harjoitukset ja kilpailut oli suunnattu 12–16-vuotiaille pojille.⁵¹ Esimerkiksi sotavuonna 1943 keskisuomalaiset sotilaspojat osallistuivat hiihtokilpailuihin, suunnistus- ja yleisurheilukilpailuihin. Lisäksi pojat pelasivat jalkapallossa useita kansallisia otteluita.⁵² Helmikuussa 1944 sotilaspojat ottivat komean kaksoisvoiton Tampereen ja Jyväskylän piirien välisissä viestihiihdoissa.⁵³ Vuoden 1943 viimeisessä numerossaan *Keski-Suomi kentällä ja kotona* julkaisi luutnantti Lehdon kirjoituksen ”Sotilaspoikiemme urheilu”.

Sen Lehto aloitti korostamalla urheilua itsekasvatuskeinona. Hän totesi urheilun tuottavan terveyttä tulevaisuuden varalle ja virkistävää vaihtelua jokapäiväisiin touhuihin. Lehto päätti kirjoituksensa sotilaspojista ja sotilaspojille seuraavasti: ”Kevyesti, terveydekseen ja nautinnokseen urheillen tappioistaan oppia ottaen, ei lannistuen, voi hänestä kerran tulla mies, urheilija, joka pystyy kunnialla puolustamaan siniristilippuamme niin rauhanajan kilpakentällä kuin sodankin raivoavalla areenalla jos niin tarvitaan.”⁵⁴ Suojeluskuntajärjestön liikuntakasvatuksellisessa työssä urheilun fyysisuus yhdistyi henkisiin arvoihin ja taitoihin, joita *Keski-Suomen Suojeluskuntalainenkin* tahtoi korostaa sivuillaan.

Tammikuussa 1942 Keski-Suomen Suojeluskuntalaisessa M. Paloheimo kirjoitti Jyväskylän sotilaspoikien sodanaikaisesta toiminnasta: ”On otettu entistä enemmän huomioon käytännöllisen ulkoilutoiminnan

KESKI-SUOMI

KENTÄLLÄ JA KOTONA

N:o 3

JULKAISIJA
JYVÄSKYLÄN SUOJELUSKUNTAPIIRI

15. 10. 1943

KESTÄVÄTKÖ LINJAT..?

Sotilaspoikien kesäleirikuva julkaistiin *Keski-Suomi kentällä ja kotona* -lehden pääkirjoituksen yhteydessä lokakuussa 1943.

vaatimukset.” Vaikka toiminta hetkeksi keskeytyi jatkosodan syttyttyä ja ohjaajien lähdettyä suurimmaksi osaksi rintamalle, se käynnistyi jälleen jo heinäkuussa. Nuorimpien poikien osalta oli jätetty ohjelmasta pois vähemmän tärkeää muodolliseen koulutukseen liittyvää harjoittelua ja pääpaino oli maastotoiminnassa, kuten sunnuntaisten suunnistusharjoitusten, yksilöllisiä taitoja kehittäneiden maastoleikkien, maasto-opetuksen ja maastoilemisen merkeissä. Lisäksi järjestettiin suunnistus- ja partioimiskilpailuja ja harjoiteltiin ammuntaa. Kesän urheilutoiminnassa korostuivat murtomaajuoksu, yleisurheilu ja jalkapallo, mutta talvella keskityttiin hiihtämiseen. Niin kutsutun ”sisätoiminnan” myötä pyrittiin pojissa kasvattamaan myös maanpuolustustahtoa järjestämällä heille luentoja, joiden tarkoituksena oli ”isänmaallisen hengen kasvattaminen kansamme historian valossa”. Luentojen aiheina olivat esimerkiksi heimokansat, talvisodan vaiheet ja muu suomalaisten sotahistoria.⁵⁵ Erilaiset leikin varjolla toteutetut maastoharjoitukset, suunnistus- ja partioimistaidot sekä tietysti ammunta tähtäsivät kaikki sotilaallisten taitojen harjoitteluun ja vähitellen nuorten miesten sotilaaksi kasvamiseen.

Lokakuussa 1943 *Keski-Suomi kentällä ja kotona* otsikoi pääkirjoituksensa ”Kestävätkö linjat..?” Siinä toimitus kuvasi, kuinka

”Siitäpä on ankara koetus sotilaspoikien kesäisellä leirillä. Kuten kuvamme osoittaa. Mutta samastapa on kysymys koko Suomen kansan kohdalla. Kestävätkö linjat?”

Tulirintama kestää. Siitä olemme vakuuttuneita. Suomalaisella sitkeydellä ja peräänantamattomuudella on kestäetty pahimmatkin vihollisen painostukset. Samoin keestetään eteenpäin. Aseveljen käsi on lujasti toisen kädessä, kuten kuvassa poikien kädet, ja siten on ketju luja ja tiivis.

Kotirintama kestää myös. Sielläkin on olosuhteitten puristuksesta jouduttu etsimään toisen kättä, toisen tukea. Jokainen tietää, että linja on niin vahva kuin sen yksityiskohta on. Siksi on tuettava jokaista, joka sitä muodossa tai toisessa tarvitsee. ... Kestämme niin aseellisen kuin henkisenkin painostuksen. Omilla jaloillamme ponnistaen omasta maasta. Hartioillamme kannamme omaa päätämme ja siellä liikkuvat omat, suomalaiset ajatukset. Vaikeata on silloin meitä voittaa. Linjat kestävät!”⁵⁶

Keski-Suomen Suojeluskuntalaisen retoriikassa urheilun fyysinen puoli pyrittiin sodan vuosina toistuvasti kytkemään tiiviisti osaksi henkisen maanpuolustuksen kehittämistä myös kotirintamalla. Maanpuolustuksesta tehtiin yhteinen asia, johon sotilaspojatkin haluttiin osallistaa ja kasvat-
taa heistä uutta nousevaa sotilasvoimaa isänmaan puolustajiksi.

Esimerkiksi keväällä 1941 isänmaallista henkeä pyrittiin nostatta-
maan koko kansan keskuudessa Ruotsin kanssa käydyn maaottelumars-
sin avulla. Siihen osallistuivat eri kansanosat, ja erityisesti naisten suuri
määrä osanottajissa yllätti aikalaiset.⁵⁷ Tätä rauhan aikaa maaliskuusta
1940 kesäkuuhun 1941 ryhdyttiin myöhemmin nimittämään välirauhan
ajaksi. Esimerkiksi maaliskuussa 1941 Jyväskylän piirin lotat osallistui-
vat koko suojeluskuntajärjestön Valkeakoskella pidettyihin hiihtomesta-
ruuskilpailuihin sijoittuen joukkuekilpailussa 17. sijalle.⁵⁸ Kilpaurheilua
pidettiin 1940-luvulle saakka ennen muuta miehisen toiminnan aluee-
na, eikä naisten urheilumenestys herättänyt samalla tavalla nationalis-
tisia yhteenkuuluvuuden tunteita. Naisten kilpaurheilemista vastustet-
tiin vielä paljolti ennen sotia.⁵⁹ Keski-Suomessa lotat urheilivat lähinnä
hiihtäen, ja maakunnallisessa järjestölehdessä julkaistiin jonkin verran
heidän hiihtotuloksiaan, mutta naisten urheilu oli ainakin kilpailu- ja
harjoitus uutisten perusteella hyvin marginaalisessa asemassa miesten
urheiluun nähden. Lotat olivat kuitenkin muuten esillä lehden sivuilla,
mutta pääosin perinteisemmässä tehtävässään, eli enemmänkin muoni-
tuksen, suojeluskuntajuhlien ynnä muiden huolto- ja tukevien toimien
edustajina kuin aktiivisina urheilutoimijoina sekä rauhan että sodan ai-
kana.⁶⁰

Naisten urheilukilpailujen ja muun urheilutoiminnan uutisointi on
pitkään ollut medianäkyvyyden osalta hyvin sukupuolittuneiden esit-
tämistapojen värittämää.⁶¹ Vielä 1900-luvun alkuvuosikymmeninä kil-
paurheilua ei pidetty yleisesti naisille sopivana eikä naisilla useinkaan
ollut edes omaa sarjaa hiihtokilpailuissa, mutta esimerkiksi nuorisoseu-
rojen toiminnassa naisia pidettiin tasavertaisia miehiin nähden, ja nuo-
risoseurojen järjestämiin hiihtokilpailuihin he saivat omat sarjansa.⁶²
Lotta Svärd järjesti jäsenistölleen urheilutoimintaa 1920-luvun alusta
lähtien. Suojeluskuntajärjestön piirissä naisille organisoitiin omat kilpa-
hiihtosarjansa miesten sotilashiihtojen rinnalle. Lotta Svärd -järjestöä

perustettaessa lotat olivat saaneet oman urheiluohjelmansa, ja ensimmäiset varsinaiset hiihtokilpailut lotille järjestettiin 1925 suojeluskuntahiihtojen yhteydessä. Lottien hiihtokilpailut olivat suurimpia naisten hiihtokilpailutapahtumia tuon ajan Suomessa.⁶³

Järjestölehdessä pikkulotat jäivät väistämättä marginaaliin. Lottatyttöjen urheiluharrastuksen vähäisyydestä ei näyttäisi monikaan olleen rauhan vuosina huolissaan järjestölehden artikkelien perusteella. Työille ei järjestetty erikseen kilpailuja ennen sotavuosia, tai ainakaan lehdessä ei mainittu, osallistuivatko he esimerkiksi lottien hiihtokilpailuihin omilla sarjoissaan. Vaikka suojeluskuntajärjestön retoriikassa puhuttiin usein suojeluskuntaperheistä ja käytännössä monissa perheissä ja suvuisissa sekä isät että äidit, tytöt ja pojat osallistuivat suojeluskuntatoimintaan, jäivät pikkulotat *Keski-Suomen Suojeluskuntalaisen* uutisoinnissa kovin marginaaliseen asemaan.⁶⁴

Jatkosodan vuosina sekä lottatyötöt että sotilaspojat saivat kuitenkin omat sivunsa jäsenlehteen. Vuonna 1942 lehdessä julkaistiin Jyväskylän piirin pikkulottien urheiluohjelma. Siinä todettiin kasvatuksen suuren salaisuuden piilevän siinä, että ”annetaan ruumiinharjoitusten ja henkisen toiminnan aina olla toistensa virkistykseenä. Erityisesti tänä vuonna onkin kiinnitettävä huomiota rasittavan koulutyön vastapainoksi urheiluun. Mottonamme olkoon: ’Kiiruhda luontoon leikkihin. Voimistuu reipastuu rinta poskikin. Keuhkot nuoret voimistellen vahvistua voi. Kirkkahasti kaikuellen sitten laulu soi.’” Tämä reippaan tyttömäinen urheiluohjelma koostui urheilumerkin suorittamisesta, terveystarssista sekä kevät- ja kesäretkistä, joiden yhteydessä harjoiteltiin suunnistusta ja leikittiin maastoleikkejä, kuten sotilaspoikien ohjelmassakin. Lisäksi tytöille suositeltiin uintitaidon kehittämistä, syksyn tullen marja- ja sieniretkiä sekä hiihtoretkeä talviseen luontoon ja myös luistelua.⁶⁵ Tyttöjen urheiluohjelma ei kasvattanut heitä niinkään varsinaisiin sotilastaitoihin, vaan sellaisiin valmiuksiin, joista oli etua enemmänkin kotirintaman kestävyysnäkökulmasta.

Naisten ja pikkulottien jääminen vähemmän näkyvään rooliin järjestölehden uutisoinnissa juontaa juurensa järjestön sääntöihin, joiden mukaan lottien tehtävänä oli ensisijaisesti avustaa suojeluskuntia ja toimia näiden tukena. Tämä Lotta Svärdin jäsenistöä 1920- ja 1930-luvulla leimannut naiskuva oli osa ajan ihanteellista perhekasitystä, jonka mukaan

naisen tuli ensisijaisesti huolehtia kodista ja lasten kasvatuksesta samalla kuin mies toimi perheen päänä ja ansaitsi elannon. Toisaalta valtaosa keskisuomalaisista suojeluskuntaperheistä eli maataloudesta, ja maaseudulla lähes kaikkiin maatalouden töihin osallistuvien naisten perintö eli myös vahvana. Tästä huolimatta 1920- ja 1930-luvun keskisuomalaislotta ei yleensä profiloitunut ensisijaisesti urheilijana, vaan pikemminkin huoltojoukkoihin kuuluvana taustavoimana järjestölehden sivuilla.

Lehden sotavuosien urheilu-uutisoinnin puhuntatavat rakentuivat kootusti kolmen keskeisen teeman varaan:

- 1) maanpuolustushenki (henkinen maanpuolustuskyky, ideologia)
- 2) fyysisen kunnon ylläpitäminen (fyysinen maanpuolustuskyky, taistelunvalmius)
- 3) vapaa-aika- ja virkistystoiminta (mieliala, henkinen hyvinvointi)

Nämä urheilu-uutisointiin keskeisesti kytkeytyneet aihepiirit liittyivät leimallisesti toisiinsa. Fyysisen kunnon ylläpitäminen ja jatkuva kehittäminen edellytti myös henkistä maanpuolustuskykyä ja -tahtoa. Urheilu tarjosi virkistystä ja hetkittäistä pakoa sodan velvoitteiden, kuoleman läheisyyden ja epävarman tulevaisuuden sävyttämästä arjesta sekä loi myönteistä uskoa ja luottamusta omiin voimavaroihin. Samat tärkeimmät puhuntatavat fyysisestä ja henkisestä hyvinvoinnista koskivat niin suojeluskuntalaisia kuin lottia ja nuorisjärjestöjen jäseniä. Sotapropaganda ja -sensuuri vaikuttivat siihen, että kaikesta sotoimiin liittyvästä ei puhuttu suoraan, mutta toisaalta sotavuosina lehden sivuilla painottui tapa korostaa kaikille yhteistä taistelua samaa vihollista vastaan ja jokaisen yksilön vastuuta maanpuolustuksesta.

Sotavuosien urheilumedian keskeiset puhuntatavat

Keski-Suomen Suojeluskuntalainen oli merkittävä Jyväskylän suojeluskuntapiirin alueella toiminut urheilumedia, joka sanomalehdistöstä poiketen välitti rauhan ajan vuosina useimmissa artikkeleissaan lukijoilleen myös suojeluskuntajärjestön piirissä jaettuja ideologisia arvoja. Sotavuosina nämä arvot, kuten isänmaallisuus, korostuivat aiempaa enemmän myös päivälehdistön palstoilla.

Lehden sota-ajan numeroista voi havaita kolmen keskeisimmän puhuntatavan kriisijän urheiluviestinnässä olleen ensinnäkin maanpuolustushengen kohottaminen (henkinen maanpuolustustahto), johon kytkeytyivät suojeluskuntaliikkeen muut arvot isänmaallisuuteen, uskontoon ja kodin merkitykseen liittyen. Toiseksi oli merkityksellistä ylläpitää fyysistä kuntoa harjoittelun ja urheilukilpailujen avulla (fyysinen maanpuolustuskyky ja sen mittaaminen) sekä kolmanneksi ajanviete- ja virkistystoiminnan näkökulmasta (yleinen mieliala). Fyysisten urheiluasuoritusten lisäksi lehden avulla pyrittiin myös suojeluskuntalaisten henkiseen kasvatukseen ja jalostamiseen juuri maanpuolustustahdon kehittämisen vuoksi varsinkin nuorisjärjestöjen jäsenten osalta lehden tiedotus- ja viihteellisempien tehtävien ohella. Nämä jo rauhan vuosilta tutut puhuntatavat ikään kuin konkretisoituivat sodan vuosina. Enää ei puhuttu mahdollisesta tulevasta uhasta, vaan lehden palstoilla viitattiin siihen todentuneeseen, olemassa olevaan viholliseen, jota vastaan sotaa käytiin. Lukijoille ei tarvinnut kaikissa yhteyksissä tarkemmin selittää, mistä puhuttiin, kun viitattiin esimerkiksi talvisodan päättymisen jälkeen kokemuksen kautta saatuihin opetuksiin siitä, mitä maanpuolustus konkreettisimmillaan edellytti sotilalta. Toisaalta lukijoille ei tarvinnut muuttuneessa tilanteessa enää myöskään yhtä monisanaisesti kuin aiemmin perustella, miksi suojeluskuntajärjestön arvoja ja ideologiaa pidettiin oikeutettuina, kun uhkakuvat olivat muuttuneet todellisiksi.

Kotirintama eli naiset, lapset ja nuoret sekä heidän hyvinvoinnistaan huolehtiminen nousivat voimakkaammin esiin sotavuosina, kun suojeluskuntalaisten pääjoukko oli rintamalla. Kotirintaman toiminnan kuvauksessa korostui lehden sivuilla etenkin sotilaspoikien, mutta jossain määrin myös pikkulottien urheilutoiminta, johon kiinnitettiin paljon rauhan vuosien uutisointia enemmän huomiota. Rauhan aikana aikuisten suojeluskuntalaisten kilpailutoiminta ja harjoitukset olivat vieneet eniten palstatilaa. Lisäksi on huomioitava, että esimerkiksi sotilaspojat osallistuivat sodan vuosina mottitalkoisiin, ja naiset ja lapset ottivat hoitaakseen monia aiemmin miehille kuuluneita maatalouden tehtäviä, jotka vaativat aivan eri tavalla fyysistä voimaa kuin mihin oli totuttu ja kävivät jo sinällään fyysisen kunnan kohottamisesta.

Lehdessä julkaistut aineistot osoittavat, että sotavuosina pyrittiin luomaan yhteyttä rintamalla taistelleiden ja kotirintaman välille tie-

dottamalla, millaista arkielämää kummallakin näistä elettiin. Tämä oli tarpeen, jotta koko suojeluskuntaperheen mielialaa voitiin pitää korkeammalla ja maanpuolustustahtoa yllä. Lehti oli tarkoitettu luettavaksi Keski-Suomen lisäksi etenkin asemasotavaiheessa myös itärajan rintamalla. Urheilun näkökulmasta lehdestä kehittyi sodan vuosina enemmän koko perheen lehti kuin rauhan aikana, kun poikkeusaikoina myös naisten ja tyttöjen urheilutoiminta nousi marginaaleista keskiöön. Toisaalta sotavuosina rintamatapahtumat ja kotirintaman sotilaita avustavat ponnistelut veivät aikaa myös naisten ja lasten täysipainoiselta urheiluharrastukselta. Urheilulla oli sota-aikana kuitenkin virkistävä ja erityisesti mielialaa yllä pitänyt tehtävä, eikä se siksi kokonaan lakannut, vaikka urheilu- ja kilpailutoiminta ajoittain vähenivätkin määrällisesti.

Sotavuosina menestystä esimerkiksi kansallisissa kilpailuissa kyllä arvostettiin, mutta varsinaisesti urheilutuloksia tärkeämpää näyttäisi olleen harrastustoiminnan jatkaminen. Nuorisojärjestöjen aktiivisuuden kautta haluttiin osoittaa rintamalla taistelleille, että heidän poissa ollessaan urheiluharrastus oli osittaisesta lamaannuksesta huolimatta edelleen käynnissä ja uusi sukupolvi oli valmiina osallistumaan siihen, eli symbolisesti jatkamaan isien perinteitä paitsi urheilun, tarvittaessa myös maanpuolustuksen saralla, koska nämä kaksi yhdistettiin voimakkaasti toisiinsa sotavuosien retoriikassa urheilusuorituksista puhuttaessa.

Keski-Suomen Suojeluskuntalaisen urheilu-uutisointi väheni merkittävässä määrin sodan vuosina. Talvisodan syttyminen aiheutti kriisivaiheen urheilujournalististen sisältöjen julkaisemisessa. Lehdelle muuttunut tilanne oli käännekohta, josta vielä selvittiin rauhan tultua, mutta jatkosodan syttyminen ja sotavuodet toivat myös lehden sivuilla esille sen syvemmän murroksen, jonka sotavuodet paikallistason urheilutoiminnassa olivat aiheuttaneet. Tästä kriisiytymisestä ei kuitenkaan suorasanaisesti puhuttu lehden sivuilla, vaan pikemminkin haluttiin määrällisesti vaatimattomampien urheilu-uutisten avulla osoittaa, että vallinneista olosuhteista huolimatta kotirintama kestää. Tämä valittu julkaisupolitiikka oli tarkoituksenmukaista myös sotasensuurin yleisten tavoitteiden ja myönteisten mielialojen ylläpitämisen näkökulmasta. Siten sodan myötä poikkeustilaan joutumiselle ei haluttu antaa lehdessä itseään suurempaa merkitystä, vaan siitä pyrittiin myös urheilujuttujen perusteella sitkeästi nousemaan ja jatkamaan tulevaa kohti. Lehden artikkelien avulla halut-

tiin esittää, että paikallinen urheilutoiminta ei kokonaan lakannut, vaan jatkui muuttuneessa muodossa niiden toimijoiden varassa, jotka muutenkin huolehtivat kotirintaman töistä.

Lähdeviitteet

- 1 Esim. Kotilainen, Sofia 2004. Kivisiltä rannoilta Suomelan suojiin: Kivijärven Lotta Svärd -paikallisosaston jäsenet ja heidän lottaidenteettinsä. Suomen historian pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto, historian ja etnologian laitos; Vasara, Erkki 1997. Valkoisen Suomen urheilevat soturit. Suojeluskuntajärjestön urheilu- ja kasvatustoiminta vuosina 1981–1939. *Bibliotheca Historica* 23. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura, 518–520, 654–675.
- 2 Samat tavoitteet säilyivät myös myöhemmissä asetuksissa, vaikka suojeluskuntalaissa 1927 sanamuoto oli muuttunut liikuntakasvatuksen harjoittamiseksi. Järjestö tarjosi sotilaskoulutusta jäsenilleen, mutta liikuntakasvatus oli yleinen ja avoin tehtävä, jota ei rajattu vain suojeluskuntalaisiin. Sélen, Kari 2004. Suojeluskunnat paikallisyhteisössä. Teoksessa Sélen, Kari & Pylkkänen, Ali, Sarkatakkien armeija. Suojeluskunnat ja suojeluskuntalaiset 1918–1944. Helsinki: WSOY, 84.
- 3 Välvirronen, Esa 1998. Mediatekstistä tulkintaan. Teoksessa Kantola, Anu et al. (toim.) *Media-analyysi. Tekstistä tulkintaan*. Helsinki: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, 16–19; Wenner, Lawrence A. (ed.) 1998. *Mediasport*. London and New York: Routledge.
- 4 Pirinen, Riitta 2006. Urheileva nainen lehtiteksteissä. *Acta Universitatis Tamperensis* 1138. Tampere: Tampereen yliopisto, 9, 11, 22.
- 5 Turtiainen, Riikka 2012. Nopeammin, laajemmalle, monipuolisemmin. Digitalisoituminen mediaurheilun seuraamisen muutoksessa. *Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen julkaisuja* 37. Turku: Turun yliopisto, 15.
- 6 Ks. tarkemmin Perko, Touko 1988. Sanomalehdistö sodan ja säännöstelyn puristuksessa 1939–1949. Teoksessa Tommila, Päiviö (toim.), *Suomen sanomalehdistön historia* 3. Sanomalehdistö sodan murroksesta 1980-luvulle. Kuopio: Kustannuskiila, 9–45.
- 7 Arponen, Antti O. 1997. Satavuotias Suomen Urheilulehti. Teoksessa Halmesvirta, Anssi & Roiko-Jokela, Heikki (toim.), *Se toinen Paavo Nurmi – ja varjoon jääneet. Suomen Urheiluhistoriallisen Seuran vuosikirja* 1997. Helsinki: Suomen Urheiluhistoriallinen Seura, 171–181; Dahlgren, Peter 2008. *Sport och medier. En introduktion*. Kristiansand: IJ-forlag, 68–75; Kokkonen, Jouko 2008. Kansakunta kilpasilla. Urheilu nationalismin kanavana ja lähteenä Suomessa 1900–1952. *Bibliotheca Historica* 119. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 66–74; Laine, Antti 2011. Urheilujournalismin Suomi-Ruotsi -maaottelu. vertaileva tutkimus suomalaisten ja ruotsalaisten iltapäivälehtien Ateenan 2004 ja Torinon 2006 olympiautoisoinnista. Helsinki: Edita, 107–111; Laine, Antti 2012. Katsaus suomalaisen urheilujournalismin historiaan. Teoksessa Ilmanen, Kalervo & Vehmas, Hanna (toim.), *Liikunnan areenat. Yhteiskuntatieteellisiä kirjoituksia liikunnasta ja urheilusta*. Tutkimuksia 1/2012. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, liikuntakasvatuksen laitos, 276–277, 280; Perko, Touko 1991. *Suomalainen urheilulehdistö*. Teoksessa Tommila, Päiviö (toim.), *Suomen lehdistön historia* 9: *Aikakauslehdistön historia*. Erikoisaikakauslehdet.: Kuopio Kustannuskiila, 219–245; Pänkäläinen, Seppo 1991. Urheilujournalismin synty ja kehitys suomalaisessa päivälehdistössä ennen vuotta 1945. Kuningas jalkapallon julkisuustarina. Tiedotusopin lisensiaattityö. Tampere: Tampereen yliopisto, 137–142; Wallin, Ulf 1998. *Sporten i spalterna*. Sportjournalisti-

kens utveckling i svensk dagspress under 100 år. Göteborgs universitet: Institutionen för journalistik och masskommunikation, 52–55.

- 8 Killki, Pertti 1991. Suomen maanpuolustuslehdistö. Teoksessa Tommila, Päiviö (toim.), Suomen lehdistön historia 9: Aikakauslehdistön historia. Erikoisajakkaukset. Kuopio: Kustannuskiila, 183–216; Perko 1991, 217–261. Esimerkiksi Suomen Urheilulehden uutisointia talvisodan aikana on tarkasteltu maanpuolustuksen näkökulmasta: Halmesvirta, Anssi 2014. Kun ryssä löi vyötärön alapuolelle. Teoksessa Roiko-Jokela, Heikki & Sironen, Esa (toim.), Urheilu ja maanpuolustus talvisodan aikana Urheiluhistoriallisen Seuran vuosikirja 2013–2014. Jyväskylä: Suomen Urheiluhistoriallinen Seura, 33–41; Rantanen, Jari & Kylmä, Jussi (toim.), Jyväskylän suojeluskuntapiiri 1918–1944. Jyväskylä: [Keski-Suomen maanpuolustusjärjestöjen tuki]. Suomen Erkki Vasaran tutkimus Valkoisen Suomen urheilijat soturit (1997) tarkastelee suojeluskuntapiiriin jäsenlehdistöä urheilutoiminnan osalta vain talvisotaa edeltävältä ajalta. Teosta varten tekijä kertoo käyneensä läpi myös Keski-Suomen Suojeluskuntalaisen kaikki ilmestyneet vuosikerrat läpi vuoteen 1939 saakka. Hieman hämmästyttävästi Vasara (1997, 41) mainitsee toisaalla lehden ilmestyneen vain 1924–1926[sic!], mutta viittaa silti sivulla 474 Ähtärin suojeluskunnan 1930-luvun lopun aikaiseen suunnistuskierrospalkintoon ja tästä kertovaan lehden numeroon 9/1938. Koska lehdestä ei ole teoksessa muita mainintoja, voidaan olettaa, ettei hän ole kuitenkaan analysoinut tarkemmin lehden sotavuosien urheilu-uutisointia ainakaan laadullisesti.
- 9 Geertz, Clifford 1973. *The Interpretation of Cultures*. New York: Basic Books; Schreier, Margrit 2013[2012]. *Qualitative Content Analysis in Practice*. London: Sage, 3; Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2011. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 7., uudistettu laitos. Helsinki: Tammi, 91–96.
- 10 Schreier 2013[2012], 48; Tuomi & Sarajärvi 2011, 104.
- 11 Numminen, Marita 1986. Suojeluskuntatoiminnan alkuvaiheet Keski-Suomessa. Teoksessa Rantanen, Jari & Kylmä, Jussi (toim.), Jyväskylän suojeluskuntapiiri 1918–1944. Jyväskylä: [Keski-Suomen maanpuolustusjärjestöjen tuki], 30–31.
- 12 Lehden nimi muuttui vuonna 1925 Hakkapeliitaksi. Rusanen, Jari 1986. Aatteellis-poliittinen toiminta. Teoksessa Rantanen, Jari & Kylmä, Jussi (toim.), Jyväskylän suojeluskuntapiiri 1918–1944. Jyväskylä: [Keski-Suomen maanpuolustusjärjestöjen tuki], 182.
- 13 Keski-Suomen Suojeluskuntalainen 1/1924, 1–2.
- 14 Tommila, Päiviö 1976c. Sisä-Suomi, Kansallisen Kokoomuksen äänenkannattaja (1924–1944). Teoksessa Tommila, Päiviö & Raitio, Tuire, Keski-Suomen lehdistö 3 1918–1944. Jyväskylä: Keski-suomalainen, 179.
- 15 Rusanen 1986, 182.
- 16 Sisä-Suomi no 24, 31.1.1928.
- 17 Sanomalehti Keski-suomalainen oli valtiomuutoksymyksen myötä siirtynyt 1910-luvun lopulla edistyspuolueen näkemyksiin painottuneeksi keskustalehdeksi, mutta muotoutui 1932 lähtien omistussuhteiden vaihduttua maalaisliittoa lähellä olleeksi, vaikkakin laajasti ymmärrettynä keskustalaiseksi uutis- ja yleislehdeksi. Keski-suomalainen no 12, 18.1.1927. Kangas, Lasse 2007. Painetun sanan elämää. Keski-Suomi ja Keski-suomalainen 1871–2007. Jyväskylä: Keski-suomalainen; Tommila, Päiviö 1976a. Lehdistöolojen murros Keski-Suomessa 1917–1923. Teoksessa Tommila, Päiviö & Raitio, Tuire, Keski-Suomen lehdistö 3 1918–1944. Jyväskylä: Keski-suomalainen, 48–49; Tommila,

- Päiviö 1976b. Keskustalainen Keskisuomalainen (1932–1944). Teoksessa Tommila, Päiviö & Raitio, Tuire, Keski-Suomen lehdistö 3 1918–1944. Jyväskylä: Keskisuomalainen, 147–154.
- 18 Jyväskylän suojeluskuntapiiri muodostui pääosin keskisuomalaisista kunnista ja niiden alueella toimineista suojeluskunnista sekä maakunnan reuna-alueiden pitäjien suojeluskunnista. Piirin rajojen muutoksista talvisodan jälkeen ks. tarkemmin Rantanen, Jari, 1986. Suojeluskunnat muuttuneissa oloissa. Teoksessa Rantanen, Jari & Kylmälä, Jussi (toim.), Jyväskylän suojeluskuntapiiri 1918–1944. Jyväskylä: [Keski-Suomen maanpuolustusjärjestöjen tuki], 216–218.
 - 19 Rusanen 1986, 184.
 - 20 Toimitus, Kerran omankin asian puolesta. Keski-Suomen Suojeluskuntalainen 2/1926, 2–3; Rusanen 1986, 183–184.
 - 21 Sanomalehtiaineistojen urheilu-utisoinnin määrällisestä tai määrällis-laadullisesta analyysistä ks. tarkemmin esim. Laine 2011, 136–164; Laine, Antti 2016a. Meter for the Quantitative Analysis of Newspaper Sport Material. *Studies in Media and Communication* 4 (2), 44–53; Laine, Antti & Turtiainen, Riikka 2018. Urheilujournalismi vallan vahtikoirana?: tapauskohtaisessa tarkastelussa huippu-urheilun muutostyötä käsittelevä uutisointi suomalaisissa sanomalehdissä. *Media ja viestintä* 41 (4), 285–288; Raitio, Tuire 1976. Sisällön kvantitatiivinen koostumus. Teoksessa Tommila, Päiviö & Raitio, Tuire, Keski-Suomen lehdistö 3 1918–1944. Jyväskylä: Keskisuomalainen, 275–301, sekä liitteet 1–10.
 - 22 Taulukko 1.
 - 23 Ks. myös Rusanen 1986, 183.
 - 24 Keski-Suomen Suojeluskuntalainen 1924–1926, 1936–1942, Keski-Suomi kentällä ja kotona 1943–1944.
 - 25 Rantanen, Jari & Kylmälä, Jussi (toim.), Jyväskylän suojeluskuntapiiri 1918–1944. Jyväskylä: [Keski-Suomen maanpuolustusjärjestöjen tuki], 329.
 - 26 Keski-Suomen Suojeluskuntalainen 3/1943, 23.
 - 27 Esim. Keski-Suomen Suojeluskuntalainen 1/1924, 1–2; Keski-Suomen Suojeluskuntalainen 1/1936, 4; Keski-Suomen Suojeluskuntalainen 11/1941, 317.
 - 28 Pänkäläinen 1991, 154–155; Pänkäläinen, Seppo 1998. Lyhyt johdatus suomalaiseen urheilujournalismiin ja sen tutkimuksen historiaan. Teoksessa Halmesvirta, Anssi & Roiko-Jokela, Heikki (toim.), *Urheilu, historia ja julkisuus*. Suomen Urheiluhistoriallisen Seuran vuosikirja 1998. Jyväskylä: Atena Kustannus, 46–47.
 - 29 Keski-Suomen Suojeluskuntalainen 9/1939 ja 11/1939.
 - 30 Vuonna 1939 eduskuntaan valittu Havas lähti talvisodan rintamalle vapaaehtoisena. Viljanen, Paavo 1944. Wäinö Havas. Hengen ja miekan mies. Porvoo: WSOY, 187. Ks. myös Kotilainen 2004; Kotilainen, Sofia 2010. Lokalsamhället och minnena av finska kriget. Det senare politiska utnyttjandet av erfarenheterna från krisåren. *Historisk Tidsskrift för Finland* 95 (3), 489–492.
 - 31 Keski-Suomen Suojeluskuntalainen 1939–1942; Keski-Suomi kentällä ja kotona 1943–1944.
 - 32 Vasara, Erkki 1998. Suojeluskuntajärjestön valistus-, urheilu- ja poikatoiminta. Teoksessa Alapuro, Risto (toim.), *Raja railona. Näkökulmia suojeluskuntiin*. Porvoo–Helsinki–

- Juva: WSOY, 141–144; Vasara, Erkki 2000. Isänmaan ja sodankäynnin asialla: Piirtoja suomalaisesta urheiluaatteesta 1870-luvulta 1950-luvulle. Teoksessa Roiko-Jokela, Heikki & Sironen, Esa (toim.), Urheilu katsoo peiliin. Suomen Urheiluhistoriallisen Seuran vuosikirja 1999. Jyväskylä: Atena Kustannus, 13, 16–19.
- 33 Rantanen, Jari, 1986. Suojeluskunnat muuttuneissa oloissa. Teoksessa Rantanen, Jari & Kylmä, Jussi (toim.), Jyväskylän suojeluskuntapiiri 1918–1944. Jyväskylä: [Keski-Suomen maanpuolustusjärjestöjen tuki], 222.
- 34 Keski-Suomen Suojeluskuntalainen 1940; Rantanen 1986, 223.
- 35 Keski-Suomen Suojeluskuntalainen 1936, 1939–1942, Keski-Suomi kentällä ja kotona 1943–1944.
- 36 Tommila & Raitio 1976, liite 1.
- 37 Pylkkänen, Ali 2004. Suojeluskuntajärjestö sotilaskouluttajana. Teoksessa Sélen, Kari & Pylkkänen, Ali, Sarkatakkien armeija. Suojeluskunnat ja suojeluskuntalaiset 1918–1944. Helsinki: WSOY, 379–381.
- 38 Esim. Vartia, Arvo 1924. Urheilija ja sotilas. Keski-Suomen Suojeluskuntalainen 1/1924, 7.
- 39 Keski-Suomen Suojeluskuntalainen 1–12/1936.
- 40 Pänkäläinen 1998, 47.
- 41 Keski-Suomen Suojeluskuntalainen 1939–1942, Keski-Suomi kentällä ja kotona 1943–1944.
- 42 Pylkkänen 2004, 384.
- 43 Keski-Suomen Suojeluskuntalainen 1924–1926, 1936–1942, Keski-Suomi kentällä ja kotona 1943–1944.
- 44 Aro, V. (II sotilasohjaaja kapteeni) Jokainen mies ampumakuntoaan kohottamaan! Keski-Suomen Suojeluskuntalainen 1/1941, 8.
- 45 Vasara 2000, 20.
- 46 Kirjavainen, Jussi 1969. I osa (1886–1931). Teoksessa Eljanko, Harri & Kirjavainen, Jussi. Suomen hiihdon historia 1886–1968. Porvoo–Helsinki: WSOY, 41–42, 109–110, 128; Laasonen, Kauko & Carlsson, Elisa 1988. Manne – Karstulan latusankari. [Ristiina]: [K. Laasonen], 14–16; Rasilainen, Kirsi 1987. Keski-Suomen hiihdon historia. [Jyväskylä]: [Suomen valtakunnan urheiluliitto. Keski-Suomen piiri], 11–28.
- 47 Kokkonen 2008, 227; Lammi, Esko 2002. Liike ja tuli. Urheilu maanpuolustuksen ja maanpuolustus urheilun tukena. Helsinki: Puolustusvoimat, pääesikunta, 253–279; Vasara 2000, 22. Ks. myös Tolvanen, Ville 1997. Kilpailua ja kannustamista – miten Karjalan kannaksen joukot urheilivat asemasodan aikana? Teoksessa Halmesvirta, Anssi & Roiko-Jokela, Heikki (toim.), Se toinen Paavo Nurmi – ja varjoon jääneet. Suomen Urheiluhistoriallisen Seuran vuosikirja 1997. Helsinki: Suomen Urheiluhistoriallinen Seura, 159–169.
- 48 Keski-Suomen Suojeluskuntalainen 3/1942, 20.
- 49 Keski-Suomi kentällä ja kotona 3/1943, 20.
- 50 Rintaman arkea – ja vähän pyhääkin. Keski-Suomi kentällä ja kotona -lehdelle alik. Lauri Järvinen. Keski-Suomi kentällä ja kotona 4/1943, 20.
- 51 Vasara 1998, 146–147.

- 52 Keski-Suomi kentällä ja kotona 4/1943, 24–25.
- 53 Kapteeni N. Räisänen, Viestihiihdossa Tampere–Jyväskylä saivat sotilaspoikamme komean kaksoisvoiton. Keski-Suomi kentällä ja kotona 1/1944, 19–21.
- 54 Keski-Suomi kentällä ja kotona 4/1943, 24–25.
- 55 Paloheimo, M., Jyväskylän sotilaspoikien sodanaikainen toiminta. Keski-Suomen Suojeluskuntalainen 1/1942, 10.
- 56 Keski-Suomi kentällä ja kotona 3/1943, 15.10.1943, 3–4.
- 57 Kokkonen 2008, 232–233.
- 58 Keski-Suomen Suojeluskuntalainen 3/1941, 76.
- 59 Kokkonen 2008, 212–214.
- 60 Keski-Suomen Suojeluskuntalainen 1924–1926, 1936–1942, Keski-Suomi kentällä ja kotona 1943–1944.
- 61 Mitä se on ollut aina 2000-luvulle saakka (suomalaisesta media-aineistosta tutkimusta on tehty esimerkiksi vuosien 2004 ja 2006 olympialaisten tai naisten jalkapallon vuoden 2009 EM-kilpailujen osalta). Esim. Couturier, Lynn E. 2012. Dissenting Voices: The Discourse of Competition in The Sportswoman. *Journal for Sport History* 39 (2), 265–282; Kaivosaaari, Annu 2017. ”Lempeä Lydia” – ”voimakas Björger”: naishihtäjien representoinnin muutokset *Urheilulehden* teksteissä vuosina 1905–2010. *Studies in sport, physical education and health*, 255. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto; Laine, Antti 2016b. Gender Representation of Athletes in Finnish and Swedish Tabloids: A quantitative and qualitative content analysis of Athens 2004 and Turin 2006 Olympics coverage. *Nordicom Review*, 37 (2), 83–98; Pirinen, Riitta 1997. Catching Up with Men? Finnish Newspaper Coverage of women’s Entry into Traditionally Male Sports. *International Review for the Sociology of Sport* 32 (3), 239–249; Pirinen 2006; Turtiainen, Riikka 2010. ”Tässä ovat Käldin enkelit”. Mediavälitteistä arvokisahuumaa naisten jalkapallon EM-kotikisoissa. *Kasvatus & Aika* 4(2) 2010, 179–202.
- 62 Heikkinen, Antero 1977. Ammatillisesta amatööriksi. Suomen hiihtourheilun ensi vaihe. Oulu: Kustannusyhtiö Pohjoinen, 30–31; Kirjavainen 1969, 70. 1920- ja 1930-luvulla käydyistä keskustelusta naisten kilpaurheilun sopivaisuudesta ja etenkin hiihtäjänäisten esittämisestä urheilu-uutisoinnissa ks. myös Couturier 2012; Kaivosaaari 2017. Roiko-Jokela, Heikki 2014. Kuuliainen sielu, terve ruumis: Urheilu ja urheilukasvatus osana isänmaan rakentamista. Teoksessa Roiko-Jokela, Heikki & Sironen, Esa (toim.), *Urheilu ja maanpuolustus talvisodan aikana*. Suomen Urheiluhistoriallisen Seuran vuosikirja 2013–2014. Jyväskylä: Suomen Urheiluhistoriallinen Seura, 64–65.
- 63 Kirjavainen 1969, 130; Vasara, Erkki 2002. Lottien urheiluelämää: hiihtoa ja patikointia suojeluskuntahengessä. Teoksessa Roiko-Jokela, Heikki & Sironen, Esa (toim.) *Lajien synty*. Suomen Urheiluhistoriallisen Seuran vuosikirja 2001–2002. Jyväskylä: Atena Kustannus, 59.
- 64 Keski-Suomen Suojeluskuntalainen 1924–1926, 1936–1942, Keski-Suomi kentällä ja kotona 1943–1944.
- 65 L.-S. Jyväskylän piirin pikkulottien urheiluohjelma v:lle 1942. Keski-Suomen Suojeluskuntalainen 4/1942, 18.